

Daha sonra methiyenin ihyası Kaçarlar döneminde gerçekleşti. Bazı şair olan bu hânedan mensuplarının şah ve şehzadeleri özel bir ilgiyle methiyeci şairler yetiştirerek onlara yüklü câizeler verdiler. Dönemin şairleri eskiye dönüş (bâzgeşt-i edebî) akımına uyup kasidelerinde Horasan ve Irak üslûbu temsilcileri Unsûrî, Enverî, Hâkânî gibi şairleri örnek aldılar. Edebiyat hâmisî Feth Ali Şah da Gazneli Sultan Mahmud'u örnek tutarak çevresinde topladığı şairlere bol ödülleri verdi. Seyyid Muhammed Sihâb, Sabâ-yı Kâşânî, Kâânî-î Şîrâzî, melikü's-şuarâ Mahmûd Hân-ı Kâşânî, Micmer-i İsfahânî, bu dönem yöneticilerini öven kasideler yazdılar. Bazı divanlarında methiyelere tesadüf edilse de İran'da meşrutiyetle birlikte türün ömrü sona erdi. Vahid-i Destgirdî ile Melikü'sşuarâ Bahâr, Fars edebiyatının son güçlü methiyecileri sayılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Târîh-i Sîstân (nşr. Bahâr), Tahran 1314 hş., s. 209-210, 316-324; Enverî, *Divân* (nşr. Müderris-i Rezevî), Tahran 1372 hş., s. 454-455, 536, 662-663, 713 vd.; Avfî, *Lübâb*, s. 241 vd., 267 vd., 299 vd.; Şems-i Kays, *el-Mu'cem fi me'âyiri eş'ârî'l-Acem* (nşr. M. Kazvînî – Müderris-i Rezevî), Tahran 1338 hş., s. 358 vd.; Abdurrahman-ı Câmî, *Heft Evreng* (nşr. Âgâ Murtazâ Müderris-i Gilânî), Tahran 1370 hş., s. 64-66, 300-303, 473; Hüseyin Vâiz-î Kâşîfî, *Bedâyi'u'l-efkâr* (nşr. M. Ca'fer Kezâzî), Tahran 1369 hş., s. 82, 125-126; Safâ, *Edebiyyât*, I, 365-369; II, 353-354; IV, 182-185; M. Ca'fer Mahcûb, *Sebk-i Horâsânî der Şî'r-i Fârsî*, Tahran 1345 hş., s. 468-470, 635; Zeynelâbidîn Mü'temen, *Şî'r u Edeb-i Fârsî*, Tahran 1346 hş., s. 12-74; J. Rypka, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân* (trc. İsâ Şihâbî), Tahran 1354/1975, s. 296-297; Ethé, *Târîh-i Edebiyyât*, s. 98-99, 107-114, 121-125; Hüseyin Rezm-cû, *Şî'r-i Kühen-i Fârsî der Terâzû-yı Nakd-i Ah-lâk-ı İslâmî*, Tahran 1369 hş., II, 24-82; a.mlf., *Envâ'-i Edebî ve Âşâr-ı Ân der Zebân-ı Fârsî*, Meşhed 1372 hş., s. 71-77; Abdülhüseyn Zer-rînkûb, *Şî'r-i bî-Dürûğ, Şî'r-i bî-Nikâh*, Tahran 1372 hş., s. 148-151; a.mlf., *Ez Gûzeşte-yi Edebî-yi İrân*, Tahran 1375 hş., s. 215-225; Sîrûs-î Şemîsâ, *Envâ'-i Edebî*, Tahran 1373 hş., s. 265-270; M. Restgâr-ı Fesâî, *Envâ'-i Şî'r-i Fârsî*, Şî-râz 1373 hş., s. 159-199; Hüsrev-î Ferîdverd, *Der Bâre-i Edebiyyât ve Nakd-i Edebî*, Tahran 1373 hş., I, 141-143; Nâdir-î Vezînpûr, *Medh Dâğ-ı Neng ber Simâ-yi Edeb-i Fârsî*, Tahran 1374 hş.; *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1376 hş., I, 793-795; II, 919-921, 1270-1273; Meymenet Mîr Sâdîkî, *Vâje-nâme-i Hünar-ı Şâ'irî*, Tahran 1376 hş., s. 266-267; A. E. Berthels, *Târîh-i Edebiyyât-ı Fârsî* (trc. S. İzedî), Tahran 1374-78 hş., I, 202 vd.; Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul 1999, s. 196-199.

HASAN ÇİFTÇİ

□ TÜRK EDEBİYATI. Divan edebiyatında methiye övgü amacıyla kaleme ali-

nan kasidelerin genel adıdır. Aynı mânada çok defa kaside kelimesi de kullanılmıştır. Ancak kaside bir nazım şekli, methiye ise bir tür olduğu gibi methiyelerde ayrıca nesib, maksûd, tegazzül, fahriye, dua gibi bölümlerin yerine daha çok övgü yer almıştır. Halk edebiyatı ile âşık edebiyatında güzelleme denilen methiyeler, bir yerin veya tabiat güzelliğinin övülerek anlatılması yahut sevilen bir kadın, beğenilen bir kişi, sahip olunan kıymetli bir at gibi varlıkları öven şiirlerdir (Dilçin, s. 337). Dinî-tasavvufî edebiyatta ise methiye daha çok din ve tarikat ulularını övmek için yazılmıştır.

Methiye Arap edebiyatından İran edebiyatına ve oradan Türk edebiyatına geçerken gerek zihniyet gerekse kültür ve çevre farklılıklarının etkisiyle konunun işlenişinde birtakım değişiklikler olmuştur. İran edebiyatında muhteva daha da zenginleşmiş, Türk edebiyatında ise medih kısmı gelişirken methedilenin özellikleri çok fazla değişmemiştir.

Divan şiirinde en çok işlenen türler arasında yer alan methiye yazımında şairin övdüğü kişiden câize umması etkili olduğundan lâıyk olmayan kişiler için de methiye yazıldığı görülmektedir. Bunların çoğu kaside nazım şekliyle kaleme alınmakla birlikte mesnevi, kıta, murabba, muhammes, terkîp ve terciibend yanında gazel vb. nazım şekillerinde yazılanlar da vardır. Necâtî Bey'in "Medh-i Pâdişâh-ı A'zam ve Sultân-ı Muazzam Sultan İbn-ü's-Sultân Bâyezîd Han İbn-i Muhammed Han" ile Nef'î'nin "Der Vâsıf-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Sultân Murad Han" başlıklı şiirleri mesnevi şeklindedir. Yine Nef'î'nin "Mukatta" der Ta'rîf-i Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi" adlı şiiri kıta halinde yazılmıştır. Şehir methiyeleri denilebilecek şehrengizlerde çok defa mesnevi (Aydemir, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIX [1999], s. 450), bilâdiyelerde ise kaside tercih edilmiştir (Kurnaz, s. 230-252). Muhtevasında bölüm olarak övgüye yer verilen mersiyelerin büyük bir kısmı terkîp ve terciibend nazım şekliyle kaleme alınmıştır (İsen, s. XXIII-XXIV, XLII). Türk edebiyatında muhammes tarzında yazılan şiirlerde de en çok işlenen üçüncü konu methiyedir. Bu nazım şekliyle yazıldığı tesbit edilen kırk dört methiyenin şairleri arasında Hayretî, Ümmî Sinan, Yahyâ Bey, Nev'î, Nedîm, Koca Râgîb Paşa, Şeyh Galib, Şeref Hanım gibi tanınmış isimler vardır (Erdoğan, s. 183-184). Ayrıca nazım şekli ne olursa olsun "sitâyiş, vâsıf, tav-

sıf, şân, nâm, ta'rîf kelimeleriyle kurulu başlıklar taşıyan şiirler de "der medh-i ...", "der-hakk-ı ..." başlıklarına sahip kasideler gibi methiyedir. Kaside nazım şekliyle olan methiyeler genellikle nesibden sonra bir girizgâhla başlar. Memduhun şahsiyeti ve bulunduğu makama göre özelliklerinin abartılı biçimde dile getirildiği bu bölüme "maksûd" adı da verilmiştir. Maksadın on beş-yirmi beyitle ifade edildiği bu kısım kasidenin diğer bölümlerine göre daha uzundur.

Türk edebiyatında na't türünde yazılan kasidelerde çoğunlukla Hz. Peygamber övülmekle beraber bazılarında din büyüklüğü methedilmiş, mersiyelerde ise ölen kimselerin övgüsüne de yer verilmiştir. Diğer methiyelerde sultanlar başta olmak üzere çeşitli devlet adamları övülürken bunlar sahip oldukları makamın özelliklerine göre birtakım meşhur isimlerle karşılaştırılmıştır. Nitekim Resûl-i Ekrem'e yazılan na'tlarda onun nübüvveti, mucizesi, lutfu, feyzi, şefaati, mi'râcî ilk sırada vurgulanmıştır. Ayrıca Hz. Süleyman, Burak, Hz. Yûsuf, Kâ'be, Sidre, Hızır gibi çok sayıda ismin de anılarak methedildiği görülmektedir. Diğer din büyüklerine yazılan kasidelerde memduhun hikmeti, lutfu, feyzi, cömertliği, ilmi gibi özellikleri başta gelmektedir.

Sultanların methini konu alan kasidelerde onların en çok adalet, lutuf, cömertlik, savaçlık, hüner, tedbir, ferman, irfan gibi vasıfları dile getirilir; asalet, cesaret ve merhametlerine dikkat çekilir. Bu özellikler vurgulanırken karşılaştırma, benzetme ve üstün görme münasebetiyle birtakım isimlere yer verilir. Bunların arasında içkiyi icadı ve içki meclislerini kurması, tacı ve hükümdarlığı açısından Cem (Cemşid), savaçlığı ve kahramanlığıyla Rüstem, cihangirliğiyle İskender, insan dışındaki varlıklara da hükmetmesi dolayısıyla Hz. Süleyman ilk sırada yer alır. Dârâ, Behrâm, Hz. Ali, Hüsrev, Hz. Ömer, Ferîdun, Nerîman gibi adlar da en çok sözü edilen isimlerdir (Aydemir, *Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I/1 [1996], s. 143-148).

Vezirlerin, paşaların ve kazaskerlerin üstlendiği görevler onların lutuf, adalet, savaçlık, tedbir, cömertlik ve kahramanlıkları, kerem sahibi oluşları ve uzak görüşlülükleri gibi özelliklerini ön plana çıkarır. Bu hususlar dile getirilirken memduh Rüstem, Âsaf, Cem, İskender, Behrâm, Nerîman, Hz. İsâ / Mesih ve Hz. Yûsuf gibi şahıslarla karşılaştırılır (a.g.e., I/1 [1996], s. 148-151). Şeyhülislâmlar övü-

lürken lutuf, fazilet, adalet, kerem, fetva, ilim gibi özelliklerine yer verilerek Ebû Hanîfe, Hz. İsâ, Eflâton, Hâtim, İbn Sînâ, Aristo gibi şahsiyetlere benzetilir. Methiyelerde reisülküttâb ve defterdarların kalemlerine, ihsan, kerem ve cömertliklerine, hocaların ve şairlerin de ilim, ihsan, adalet, himmet gibi özelliklerine vurgu yapılır.

Toplu olarak bakıldığında kasidelerin methiye bölümlerinde adalet, lutuf, kerem, cömertlik, kahramanlık, re'y ve tedbir gibi iyi bir yöneticide ve iyi bir insanda bulunması gereken ideal niteliklere yer verildiği görülmektedir. Övülen yöneticilerin hepsi bu özelliklere sahip olmadığı gibi bazan bir cimrinin cömert, bir zalimin merhametli, eline silâh almamış bir kişinin kahraman olarak gösterildiği de olur. Divan şiirinin tenkitlere hedef olan yönlerinin önde gelenlerinden birini de methiyelerdeki bu gerçek dışı, abartılı övgülerin oluşturduğu kabul edilmektedir.

Türk edebiyatında XIII-XIV. yüzyıllarda sayıca çok az olan kaside şeklinde yazılmış methiyelerde XV. yüzyıla gelindiğinde büyük bir artış görülmekte, tesbit edilen 188 methiye kasidelerin büyük bir çoğunluğunu teşkil etmektedir. Bu dönemin ünlü methiye şairleri olarak Ahmedî, Şeyhî, Yazıcıoğlu Mehmed, Cem Sultan, Kemal Ümmî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Mihrî Hatun, Mesihî, Cemâîf, Tâcîzâde Câ'fer Çelebi sayılabilir. XVI. yüzyılın methiyecileri içinde yer alan Bâkî, Hayâlî, Nev'î, Hayretî, Cinânî, Yahyâ Bey, Zâtî gibi şairler arasında otuz yedi methiyesiyle Fuzûlî'nin ayrı bir yeri vardır. XVII. yüzyılda medih kasidelerinin başlıca şairleri Ali Çelebi, Ârif, Cevrî, Fehîm-i Kadîm, Hâletî, Nâbî, Nâdirî ve Sâbit gibi isimlerdir. XVIII. yüzyılda nitelik açısından daha sönük olduğu görülen methiyeler üzerinde yeterli inceleme bulunmamakla beraber Nedîm, Şeyh Galib, Nazîm Yahya, Hoca Neşet, Sünbülzâde Vehbî ve Enderunlu Fâzıl dikkat çekmektedir. XIX ve XX. yüzyıllarda divan şiirine rağbetin azalması sebebiyle methiyelerde de büyük bir düşüş görülmektedir. Önemli şairlerin methiyeleri yok denecek kadar azalmışken taşralı bazı isimlerin bu türe daha çok rağbet ettiği anlaşılmaktadır. Devrin methiye yazarları arasında Şinâsi, Ziyâ Paşa, Nâmîk Kemal, Âdile Sultan, Şeref Hanım gibi ünlü isimleri, Süleyman Şâdî, Kuddûsî, Fehmî gibi az tanınmış şairleri, Halil Nihat Boztepe gibi Atatürk'e övgü yazmış kişileri zikretmek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

- Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 153, 263, 337; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, II, 113-114; Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara 1993, s. XXIII-XXIV, XLII; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul 1994, s. 28-29; Yaşar Aydemir, *XVII. yy. Türk Edebiyatında Kaside* (yüksek lisans tezi, 1994), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Kasidede Muhteva Unsurları", *Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I/1, Ankara 1996, s. 137-159; a.mlf., "Esîrî'nin Bağdat Şehrâşûbu", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIX, Ankara 1999, s. 450; a.mlf., "Türk Edebiyatında Kaside", *Bilgi*, sy. 22, Ankara 2002, s. 138-142, 152-155; W. G. Andrews, "Speaking of Power: The 'Ottoman Kaside'", *Qasida Poetry in Islamic Asia and Africa* (ed. S. Sperl – C. Shackle), Leiden 1996, I, 281-300; W. G. Andrews – Mehmed Kalpaklı, "Across Chasms of Change: The Kaside in the Late Ottoman and Republican Times", *a.g.e.*, I, 301-325; Bilal Çakıcı, *Eski Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli: XVI. yy.* (yüksek lisans tezi, 1996), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Cemâl Kurnaz, *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara 1997, s. 230-252; Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Ankara 2002, s. 183-190; Mehmet Çavuşoğlu, "Kaside", *TDL*, LII/415-417 (1986), s. 17-27.

YAŞAR AYDEMİR

METİN

(المتن)

Hadisin
senedinden sonra gelen
rivayet anlamında hadis terimi.

Sözlükte "sırt, dağın yamacı; güçlü ve dayanıklı kişi; yazıyla kaydedilen ifade" anlamlarına gelen **metn** kelimesi (çoğulu mütûn) terim olarak "senedin ardından gelen, sünnet veya hadis tarifinin kapsamına giren Hz. Peygamber'in sözü ya da davranışının ve tasviplerinin anlatımından oluşan lafızlar yahut diğer şahısların ifadeleri" demektir. İslâm âlimleri, sünnet ve hadis metinlerinin sıhhatini araştırmakla ilgili temel prensipleri Kur'an'dan almışlardır (el-En'âm 6/152; el-Hac 22/30; el-Ahzâb 33/70-71; el-Hucurât 49/6). Resûl-i Ekrem'in, "Kim bilerek benim ağzımdan yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın" meâlindeki hadisi (Dârimî, "Muqaddime", 25, 46; Buhârî, "İlim", 38, "Cenâ'iz", 33, "Enbiyâ", 50, "Edeb", 109; Müslim, "Zühd", 72; İbn Mâce, "Muqaddime", 4; Ebû Dâvûd, "İlim", 4; Tirmizî, "Fiten", 70, "İlim", 8, 13, "Tefsîr", 1, "Menâkıb", 19), başta sahâbiler olmak üzere sorumluluk bilincine sahip her müslüman için hadis rivayetinde reh-

ber olmuş, ayrıca Resûlullah, kendi sözlerinin aynen işitildiği gibi korunmasını ve başkalarına ulaştırılmasını, sözlerini duyup dinleyenlerin duymayanlara aynı dikkat ve özenle iletmesini istemiştir (*Müsned*, I, 437; III, 225; IV, 80, 82; V, 183; Dârimî, "Muqaddime", 24; İbn Mâce, "Muqaddime", 18; Ebû Dâvûd, "İlim", 10; Tirmizî, "İlim", 7; "Menâsik", 76). Bu sebeple hadis metinlerini en iyi şekilde korumak için bilhassa ilk nesiller bugün herkesi şaşırtan bir özen ve çaba göstermişlerdir.

Hadis ilminde metin denilince öncelikle lafzı ve mânası Resûl-i Ekrem'e ait olan ve müslümanlar için bağlayıcı nitelik taşıyan nebevî hadis anlaşılır. Muhtevaşi itibarıyla hadis Hz. Peygamber'in peygamberlik görevine bağlı olarak verdiği haber, uyulması gereken emir, sakınılması gereken haram, mubah veya mekruh bir hükümdür. Bununla beraber metin sadece Resûlullah'a isnat edilen sünnet ve hadis malzemesinden ibaret değildir. Eğer Resûl-i Ekrem'in sözü ise "kavî merfû", davranışının anlatımı ise "fiilî merfû", bir başkasının söz veya tavrını onaylamasının bilgisi ise "takrîrî merfû" adını alır. Bir metin sahâbeye isnat ediliyorsa ona "mevkuf" denir. Fakat o metnin Resûl-i Ekrem ile hiçbir şekilde ilgili bulunmaması gerekir. Hz. Peygamber ile bir şekilde alâkâli ise ona "hükmen merfû" adı verilir. Sahâbeden sonraki nesle nisbet edilen metinlere ise "maktû" denir. Merfû bir metin sahih, zayıf, hatta uydurma olabilir. Sahih metinlerin her biri aynı değeri taşımayacağı gibi dini veya dünyevî bir konuda aynı ölçüde delil sayılmaz. Özellikle mevkuf ve maktû metinler İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre bir hükümün yegâne dayanağı da olamaz. Bundan dolayı ahkâm hadislerini ihtiva eden kitaplardaki rivayetlerin çoğu merfû, pek azı mevkuf ve maktûdur. Mevkuf ve maktû rivayetlerin ekserisi de merfû hadislerle sabit olan hükümlerin uygulanması ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak için nakledilmiştir.

Sünnet ve hadis metinleri sahâbeden nakledilirken onların kullandığı ifadeler dikkate alınarak şöyle bir öncelik sıralaması yapılmıştır. 1. Sahâbilerin, "Peygamber'i şöyle söylerken işittim"; "Peygamber bana şöyle anlattı, haber verdi" gibi ifadelerle rivayet ettikleri metinler. 2. Yine sahâbeden, "Resûlullah şöyle buyurdu"; "Resûlullah bize şöyle anlattı, haber verdi" gibi ifadelerle gelen metinler. 3. Râvinin, "Peygamber şöyle emretti" veya "Peygamber şundan nehyetti" tarzında